

2. TÜRKİYE - AFRIKA SAVUNMA GÜVENLİK VE UZAY FORUMU BOĞAZIÇI DEKLARASYONU (TASLAK)

2. Türkiye - Afrika Savunma Güvenlik ve Uzay Forumu, “Afrika Güvenlik Mimarisi ve Türkiye” ana teması ile “Yeni Dünya Ekonomi ve Güvenlik Mimarisi” başlıklı **İstanbul Güvenlik Konferansı** alt etkinliği olarak TASAM Afrika Enstitüsü ile Millî Savunma ve Güvenlik Enstitüsü (MSGE) tarafından İstanbul’da CVK Park Bosphorus Oteli’nde **07-08 Kasım 2019** tarihinde icra edilmiştir.

2. Türkiye - Afrika Savunma Güvenlik ve Uzay Forumu’na çeşitli ülke ve bölgelerden, farklı alan ve sektörlerden geniş bir konuşmacı ve protokol katılımı sağlanmıştır. Tanzanya ve Uganda’nın Bakan düzeyinde katılımı ile temsil edildiği Forum’da, çok sayıda Afrika ülkesinden diplomatik temsilciler ve Hükümet/Bakanlık delegasyonları da yer almıştır. Uganda Güvenlik Bakanı Elly TUMWINE, Uganda Savunma Bakanı Adolf Kasaija MWESIGE, Zanzibar Devlet Bakanı Issa Haji Ussi GAVU gibi isimlerin protokol konuğu olarak bulunduğu Forum’da yerli/yabancı uzmanlar, akademisyenler ve diplomatlar tarafından konuşma ve sunumlar gerçekleştirilmiştir. Türkiye ve Afrika’dan ilgili otoriteler de Forum’da temsil edilmiş, tüm oturumlar kurumsal olarak takip edilmiştir.

“Batı Afrika’da Güvenlik Algısı”, “Uluslararası Örgütlerin Güvenlikteki Rolü” ile “Afrika ve Güvenlik” başlıkları altında üç oturum gerçekleştirilen Forum’da Afrika barış ve güvenlik mimarisi, Afrika’daki iklim değişikliği ile AMISOM, ECOWAS ve BM gibi uluslararası örgütlerin bölgesel etkileri başta olmak üzere Türkiye - Afrika ilişkilerinin çok boyutlu gelişimine yönelik yol haritaları mütalaa edilmiştir.

Forum çerçevesinde, ilgili otoriteler ve kamuoyunun dikkatine sunulmak üzere öne çıkan tespit, değerlendirme ve öneriler aşağıdaki gibidir:

1. Yakın çağ Dünya Tarihi, sömürgecilik ve devrim tarihi olarak anılabilir. Afrika tarihiyle ilgili en önemli konular ise köle ticareti ve sömürgecilik faaliyetleri olarak bilinmektedir. Günümüzde Afrika’da yaşanan sorunların kökeni bu tarihsel geçmişle doğrudan alakalıdır. 1884-1885 yılları arasında yapılmış **Berlin Kongresi** (Fransa, Belçika, İtalya, Almanya, Portekiz ve İspanya) ile Afrika coğrafyası paylaşılmış olup bu kongre, Kıta’nın yaşadığı olayların ve izleri bugüne yansıyan travmaların başlangıç noktası olarak tarihlenmektedir. Fransız Devrimi’nden itibaren (1789-1792) “Özgürlük, Eşitlik, Adalet ve Kardeşlik” ilkelerini benimseyen Batı, bu ilkeleri Afrika halklarından esirgemiştir.

2. TÜRKİYE - AFRIKA SAVUNMA GÜVENLİK VE UZAY FORUMU

2. Afrika ülkelerinde bağımsızlık sürecinden bu yana çatışma ve iç karışıklıklar süregelmektedir. BM Barış Gücü başta olmak üzere uluslararası aktörler barışı tesis etmek için çeşitli müdahalelerde bulunmuştur. Afrika Birliği ülkeleri bu sorunlara kendi içlerinde bir çözüm üretmek adına NEPAD (New Partnership for Africa's Development) Kalkınma Ajansı'nı kurumsallaştırarak ekonomik kalkınmanın ve refahın teminini amaçlamıştır. Ancak tüm yapılanlar Kıta'da ekonomik ve sosyal kalkınmanın sağlanmasında pek başarılı olamamıştır.
3. Afrika ülkelerinin benzerlikleri yanında farklılıklarının oluşturduğu jeopolitik panorama, bu ülkelerin hem entegrasyonu hem de çatışma potansiyelleri açısından son derece önemli veriler barındırmaktadır. Gerek Kıta-içi gerekse uluslararası savunma ve güvenlik stratejilerinin; Afrika'nın bu niteliklerini istismar etmeyecek şekilde ve öncelikle Kıta lehine kazanım olarak değerlendiren bir yaklaşımla belirlenmesine ihtiyaç vardır.
4. Afrika kapsamlı uluslararası askerî stratejilerin, Kıta'daki bölgesel güvenlik krizlerini beslediği yönündeki kaygıların dikkate alınması gerekmektedir. Afrika'nın gerek genel olarak endüstrideki gerekse dar kapsamda savunma sanayiindeki mevcut sorunlar nedeniyle askerî kapasitesini gereği gibi güçlendirememesinin; aşırı "müdahaleci" ve yeni "sömürgeci" eğilimlere zemin hazırladığı yönünde görüşler mevcuttur. "Terör" motifinin kaynaklar üzerinde "rekabet hâlindeki devletlerin sistematik manipülasyonlarının baskı aracı" olarak uzun bir süre daha kullanılmaya devam edeceği anlaşılmaktadır.
5. Afrika kıtasında ekonomi ve kalkınmanın yanında, demokratik toplum yapısının tesis edilmesi de aşılması gereken önemli bir engeldir. Toplumsal refahın yeniden tesis edilmesi ancak demokratik toplum inşası ve istikrarın temini ardından gerçekleşecek kalkınma çabalarıyla mümkün olacaktır.
6. Afrika kıtası doğal kaynaklar ve hammadde bakımından oldukça zengindir. Örneğin; Uranyum elementi Kongo'dan ABD'ye götürülmüş ve Hiroşima'ya atılmak üzere atom bombası hâline getirilmiştir. Afrika'daki hammadde varlığı günümüzde dahi ihtiyaçlara karşılık verebilecek düzeydedir. Kongo "**Jeoloji Trajedisi**" kavramıyla adlandırılması gereken bir ülkedir. Yer altı kaynakları, su ve doğal zenginlikler bakımından da oldukça verimli bu coğrafya, ekonomi ve sosyal refah bakımından oldukça fakirdir. Kıta'daki kurumların demokratik yapısının ve istikrarının inşa edilmesi gereklidir. Bu süreci eğitim, sağlık ve tarım gibi çok temel altyapıların tesisi takip etmelidir.
7. Afrika kıtasında uzun süredir yaşanan istikrarsızlık, siyasi otorite zayıflığı, etnik sorunlar, ekonomik geri kalmışlık, kıt kaynaklar ve salgın hastalıklar, yaşanan çatışma ve iç savaşlar bir üst otorite kurulmasını zorunlu kılmıştır. 1967'de kurulan Afrika Birliği Teşkilatı (Organization of African Unity) yerine 2002'de barış ve güvenlik sorunları ile de yükümlü olacak Afrika Birliği

2. TÜRKİYE - AFRIKA SAVUNMA GÜVENLİK VE UZAY FORUMU

(African Union) örgütü kurulması kabul edilmiştir. Konsey, terörün önlenmesi, ekonominin geliştirilmesi, ticari ilişkilerin canlandırılması, doğal çevrenin korunması, sürdürülebilir kalkınma, temel hak ve özgürlüklerin temini ve demokratik devlet yapılarının kuvvetlendirilmesini üzerine çalışmakta ve bunun devamında barış ve güvenliğin teminini hedeflemektedir. Oldukça kapsamlı vizyona sahip olan Birliğin başarı elde etmesi Birlik üyesi ülkelerin politikalarla uyumlu motivasyonlarının artırılması ile sağlanabilecektir. Afrika ülkeleri 2001'de sosyo-ekonomik kalkınmanın ve iyi yönetimin temelini oluşturacak "Afrika'nın Kalkınması için Yeni Ekonomik Ortaklık" (NEPAD) girişimini başlatmışlardır.

8. Afrika tarihine bakıldığı zaman ticaret yolları su kaynaklarına ve limanlara yakın noktalarda kurulmuştur. Dünya ortalamasının çok üzerinde artan nüfusu, coğrafi konumu, iklim değişikliği ve yanlış su kullanımı gibi etmenler su kaynaklarının hızla tükenmesine neden olmaktadır. Su kıtlığı Bölge'de sağlık, gıda, enerji sürdürülebilirliğini olumsuz etkilediği kadar istikrarı ve kalkınmayı da olumsuz etkilemiştir. Afrika iklim değişikliğine karşı en savunmasız coğrafyalardan birisidir. Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Programı 2030 Hedefleri Afrika bölgesinin sorunlarına çözüm üretebilir. 2030 yılı sürdürülebilir güvenlik hedefleri için uluslararası aktörler işbirliği içinde hareket etmelidir.
9. Nijerya'daki Boko Haram terör örgütü Çad Gölü yakınlarında bir bölgede konuşlanmaktadır. Çad gölü etrafında yaşayan halk ise kıtlıkla mücadele etmekte ve gıda kıtlığı ile boğuşmaktadır. Zamanında oldukça verimli olan Çad Gölü yanlış uygulamalar sonucunda küçülmüş ve yok olma riskiyle karşı karşıya kalmıştır. Bu bölgede yaşayan halkın kıtlıkla mücadelesi devlete karşı bir tavır oluşturmuş, Boko Haram'ın ortaya çıkmasına ve güçlenmesine zemin hazırlamıştır. Çad Gölü'nde yaşanan gıda ve su yetersizliği Boko Haram terör örgütü için militan devşirme konusunda uygun bir ortam yaratmıştır. Terör örgütü de bu ortamı kendi amaçları lehine kullanmıştır. Verilmiş olan örnek, güvenlik çalışmalarının mutlaka çevresel bir boyutunun olması gerekliliğini ortaya koymaktadır.
10. Afrika'da çok fazla etnik ve dinî grubun varlığı, kıtanın dinamiklerinin sağlıklı okunmasını zorlaştırmaktadır. Bölgenin birçok kişi tarafından tek bir ülke olarak algılanması, Afrika'ya yönelik derinlemesine bilgi birikimi oluşmasını engellemektedir. Bu durum bölgede yaşanan çatışmaların ve terör faaliyetlerinin dinî ve etnik savlar ile açıklanmasına yol açmaktadır. Ancak derinlemesine bakıldığı zaman bu çatışmaların temelinde çevresel dinamiklerin de bulunduğu görülmelidir.
11. Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Çalışmaları, küresel müdahalelerin yetersiz olduğunu ortaya koymaktadır. 1990 yılından bu yana aşırı yoksulluk seviyesinde yaşam sürdüren insan sayısı azalmakla birlikte ihtiyaçların çoğalması ve küresel iklim değişikliği,

2. TÜRKİYE - AFRIKA SAVUNMA GÜVENLİK VE UZAY FORUMU

çatışmalara ve yoksullukla mücadeleye ket vurmaktadır. Doğal çevre felaketleri, deniz ve okyanus suyunda bozulmalar, gıda güvenliğini ve insan sağlığını olumsuz etkilenmektedir. Afrika Bölgesi için Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Programlarının yanında Barış Gücü ile çatışma bölgelerine de intikal etmektedir. Birliklerin, intikal sırasında yalnızca askeri stratejileri önemsemesi bölgede yaşanan hijyen ve sağlık sorunlarına karşı savunmasız bir ortam yaratacaktır. Örneğin; Güney Afrika bölgesine intikal eden Barış Gücü sivrisineklere karşı koruma ağı geliştirmemiştir. Bölge'de yaşanan sıtma salgını ordunun işlevini olumsuz etkilemiştir. Bu bilgiler ışığında, Bölge'ye yapılacak müdahaleler çok yönlü düşünülüp planlanmalı, hijyen ve sağlık faktörleri üzerinde stratejiler geliştirilmelidir.

12. Gerçek dünyada yaşanan sorunları yeniden canlandırmak için simülasyon egzersizleri kullanılmaktadır. Birleşmiş Milletler Barış Gücü de bölgelerde yapılacak müdahalelere hazırlık amacıyla çeşitli simülasyon egzersizlerine yer vermektedir. Ancak bu simülasyonlar bölgedeki gerçek sorunları yansıtmakta yetersiz kalmakta, üç milyon kadar tecavüz vakasının yaşandığı Bölge'de, tecavüz bir savaş enstrümanı olarak kullanılmaktadır. Birleşmiş Milletler başta olmak üzere uluslararası aktörlerin kadınlara, çocuklara ve sivil halka karşı yapılan her türlü şiddet girişimine karşı da bir refleks geliştirmesi gerekmektedir.
13. Afrika bölgesinde stratejik işbirliği ve karşılıklı kapasitenin inşasına katkı sağlanması, ekosistem ihtiyacına cevap verilmesi ve kurumsallaşma çalışmalarına devam edilmesi gereklidir. Birleşmiş Milletler Barış Gücü başta olmak üzere Bölge'ye yönelik çalışmalar yürüten aktörlerin hesap verebilirlik doktrinini nasıl sağlayacağı önemlidir. Hesap verebilirliğin sağlanması için sorunun ve müdahalenin kökenine inmek gerekecektir. Bölge için hem uluslararası aktörlerin hem de Bölge aktörlerinin koordinasyonuna ihtiyaç vardır. Afrikalı devletlerin ve Afrika'daki görece gelişmiş devletlerin askerî güç unsurlarının farklılıkları ele alınarak Afrikalı devletlerin gelişen teknoloji karşısında kendi siber ve fiziki güvenliklerini nasıl sağlayabilecekleri değerlendirilmelidir.
14. Askerî gücü akıllı güce dönüştürmek, teknoloji çağının gereksinimlerinden birisidir. Akıllı güç elde etmek için teknoloji ve AR-GE desteğinin artırılması gerekmektedir. Akıllı güç için ileri görüşlü ülke yöneticilerine sahip olunması ve bu aktörlerin almış olduğu kararların evrensel nitelikler taşıyor olması gerekmektedir. Askerî gücün niteliği ve niceliği ise akıllı güce dönüşümde temel etken olacaktır. Teknoloji gerektiren ve yönü değişmiş olan saldırılar için ordular teknik askerî personel sayısını artırmaya önem vermelidir. Özellikle siber saldırılar için teknik bir askerî gücün varlığı akıllı gücün varlığını güçlendirecektir.
15. Askerî gücü, akıllı güce dönüştüren unsurlar uluslararası sistem yapısı içerisinde, gelişmiş ülkeler ile dünyanın geri kalan diğer ülkeleri kıyaslanarak değerlendirilmiştir. Ortaya çıkan

2. TÜRKİYE - AFRIKA SAVUNMA GÜVENLİK VE UZAY FORUMU

en önemli sonuç ise, güvenlik söz konusu olduğunda millîliğin şart olduğudur. Bu bağlamda Türkiye, tarih ve güncel tecrübesi ile Afrika ülkeleri için ilham kaynağı işbirliği potansiyelini genel açımdan sektörel ve finansal derinleşmeye, karşılıklı bağımlılığa götürecek enstrümanlar geliştirmek zorundadır. Güvenlik savunma ve savunma sanayi güven inşası ve tüm sektörlerle giriş açısından anahtar roledir.

16. Afrika “angajman derinleşmesi” çabası içinde Çin ile Batı ülkelerinin Afrika’ya yaklaşımında farklılıklar söz konusudur. Çin ekonomik ilişkilerinde “Beijing Consensus” (Pekin Konsensüsü) adı verilen eylemle bölgedeki yönetim yapısına bakmaksızın merkantilist bir yaklaşım ile ilişki sürdürmeyi amaçlamaktadır. Batı kanadı ise bu stratejiyi “Washington Consensus” (Washington Konsensüsü) ile eleştirmektedir. Özellikle Batı’nın desteklediği IMF ve Dünya Bankası, demokratik olmayan bu ülkelerle hiçbir şekilde ekonomik, mali ve ticari ilişkilerde bulunulmaması gerektiğini savunmaktadır. Bu iki yaklaşımın da doğru ve yanlış noktaları mevcuttur. Bu nedenle Bölge’de izlenecek politikalarda ortak noktalar bulunarak işbirliği geliştirilmelidir.
17. Afrika özelinde incelendiğinde, güvenliğin birçok ülkede temel sorun olduğunu gözlemlemek mümkündür. Fakat teknolojik ve siber güvenlik kavramlarıyla dönüşen bir askerî yapının akıllı güç olması yerine, bireylerin yaşamlarına yönelik güvenlik sorununun ön planda oluşuyla askerî yapıların hâlen “sert güç” olarak kaldığı bilinmektedir. Türkiye’nin Akdeniz komşusu olan Afrika Kıtası’nın güvenliği ile ilgili Türkiye’nin ve tüm uluslararası sistem dinamiklerinin yapması gerekenlerin gerçekten tüm Kıta’ya mal olabilmesi için öncelikle kendi dinamiklerini kullanabilmeleri gerekmektedir. Bu bağlamda Afrikalı ülkeler güvenliklerini, askerî yapılarını, Bilgi ve İletişim Teknolojileri (BİT) ile dönüşümlerini kendileri gerçekleştirebilmelidirler.
18. 2015-2019 Afrika-Türkiye Ortaklığı Ortak Eylem Planı’nda da vurgulandığı gibi tarafların açılım politikalarına dayanan ve “stratejik ortaklık” aşamasına gelen ilişkilerde Türkiye’nin; başta Çin olmak üzere ABD ve AB gibi aktörlerin Kıta’daki faaliyetlerini hassasiyetle gözlemlemesi ve stratejik politikalarını çok taraflı müzakerelere açık bir refleksle geliştirmesi önem arz etmektedir.
19. Bölge ülkelerinin özgür iradeleriyle katılacakları bir güvenlik yapılanmasının zorunluluk hâline geldiği görülmektedir. Aksi takdirde mevcut sistemlerle ve Bölge kültürüne yabancı unsurlarla yapılacak sözde müdahalelerin daha önceden olduğu gibi gelecekte de sorunları çözmekten ziyade Bölge insanına acılar çektirmeye devam edeceği açıkça görülmektedir.

08 Kasım 2019, İstanbul